

Aniara på tyska

av Anna Lindberg

I min hand håller jag en minimalistiskt formgiven grå bok med tjockt papper och gult bokmärkessnöre. På framsidan löper omloppsbanor runt texten "Aniara" i versaler som staplats på varandra. Den stilrena formgivningen placerar denna nyutkomna tyska utgåva av Harry Martinsons rymdepos mitt i samtiden och uppmuntrar läsaren att dra paralleller till dagens skenande teknikutveckling. Jag skriver "AI!" i marginalen titt som tätt, exempelvis vid passagen där mimans uppfinnare inser att hälften av hennes innehåll uppfunnits av henne själv. Martinson tycks ha sett rakt in i framtiden när han skrev "Aniara" för 70 år sedan.

För att vara en Nobelpristagare från ett närliggande land är Harry Martinson förvånansvärt sparsamt översatt till tyska. Tre romaner, bland annat "Nässlorna blomma", kom ut på 1960- och 1970-talen, men därefter har det varit tyst kring Martinson i den tyska utgivningen fram till 2017, då det Berlinbaserade förlaget Guggolz gav ut "Resor utan mål" och "Kap Farväl" i en volym. Några år senare kom en samlingsvolym med naturessäer på samma förlag, båda i översättning av Klaus-Jürgen Liedtke. Och förra året gav förlaget ut "Aniara" i vad som beskrivs som den första fullständiga översättningen till tyska. Jag hittar dock uppgifter om en tidigare översättning från 1961, av Herbert Sandberg, som tycks ha fallit i glömska. Hur som helst är det en välgärning av förlaget att lyfta fram "Aniara" för en samtida tysk publik. För översättningen står Lena Mareen Bruns, författare och översättare av svensk litteratur.

Genom åren har jag mött "Aniara" i många skepnader och varje gång uppenbarar sig ett nytt lager av texten. Mitt första möte var genom en ljudboksuppläsning jag minns som en skönhetsupplevelse – utöver den sällsamma framtidsvisionen var språkets melodi och böjlighet det som stannade kvar. Sedan såg jag en visuellt anslående men ganska banal filmatisering innan jag till slut läste boken på traditionellt sätt. Vid den läsningen tänkte jag mindre på språket och mer på narrativet, den dramatiska utvecklingen, att det trots allt är en berättelse om en grupp människor som färdas mot sin – och hela mänsklighetens – död.

När jag läser den nya tyska översättningen riktas min läsning mot idéerna som ligger bakom berättelsen, det visionära stoffet, snarare än den poetiska skärpan. Det har säkert flera

anledningar, men en av dem är att rimmen i viss utsträckning har gått förlorade. Detta är översättarens eviga dilemma – trohet till form eller innehåll – som ställs på sin spets vid översättning av (mer eller mindre) bunden vers. Mitt intryck är att Bruns har prioriterat att samvetsgrant återge textens innehåll framför formen, det vill säga Martinsons många rim och inrim. I mina ögon framstår därför översättningen som något mer prosaisk än originalet.

Här kommer ett exempel, ur den 55:e sången:

Och astronomen – ödmjuk i sin gärning
beskriver hur en världsrymd spelar tärning
i fjärran solsystem med heta novor
som trötta på att evigt offra gåvor
åt fotofagen plötsligt bryta samman
och i ofattbar vrede slunga flamman
av en förbrukad kärleks sista lågor
i fotofagens otacksamma vågor.

På tyska blir samma stycke:

Und der Astronom – bescheiden in seiner Bemühung –
beschreibt, wie in einer fernen Galaxie ein Universum
mit heißen Noven würfelt,
von ihren steten Opfer an die Photophage ermüdet
kollabieren mit unvorstellbarer Wut
und der letzten Flammen Todesmut
einer verbrauchten Liebe
in die undankbaren Wellen der Photophage.

Av fyra rim på svenska finns endast ett kvar på tyska, och jag tror att det är representativt för hela översättningen. Originaltextens innehåll är däremot fullständigt korrekt återgivet. Förmodligen är det en omöjlig uppgift att lösa – den översättare som valde trohet mot formen skulle behöva ge avkall på innehållet och förhålla sig mer fritt till originaltexten. Lena

Mareen Bruns har gjort sitt val och på de premisserna är det en mycket lyckad översättning. Men jag kan inte låta bli att hoppas på fler och vildare tolkningar längre fram, nu när den mödosamma grunden är lagd.

En parallell är de svenska översättningarna av Emily Dickinsons poesi. Språkvetaren Ann-Marie Vinde gav 2010 ut en tvåspråkig utgåva med en översättning som var innehållsligt korrekt men inte helt lyckades återge dikternas storhet. Några år senare kom poeten Ann Jäderlunds egensinniga och höglitterära tolkningar av Dickinson, som kritiserades för att ha tagit sig alltför stora friheter i förhållande till originalet. Och på senare år har poeterna UKON och Jenny Tunedal kommit med sina tolkningar av Dickinson, som jag tyvärr inte har läst, men kanske har de lyckats hitta en gyllene medelväg.

Min poäng är att vi behöver många olika sorters översättningar av de stora litterära verken, ju fler desto bättre. Litterär översättning innebär alltid en avvägning mellan form och innehåll, ett dilemma som ställs på sin spets när originaltexten är mycket formbunden. I detta fall har översättaren gjort ett storslaget arbete med att överföra "Aniaras" idémässiga innehåll till en tysk kontext och därmed är mycket vunnet. Låt oss hoppas att Guggolz förlag fortsätter att låta Harry Martinsons litteratur möta de tyska läsarna!